

ВПЛИВ РЕГІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ЧИННИКА НА ПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

В сучасних умовах поряд із посиленням загальних інтеграційних процесів не можна не помітити тенденції до зростання ролі регіонів як територіально диференційованої спільноти людей за особливостями своєї історії, культури, економіки тощо. В цьому плані Україна не становить виключення. Її регіональна диференціація перетворюється на вагомий чинник впливу на суспільно-політичний процес, без урахування якого неможливо вирішити проблеми національної консолідації, створення ефективної системи державного управління та самоврядування.

Регіональна диференціація в Україні пов'язана, перед усім, з існуванням своєрідного поділу її на східну та західну частини, що виявляється, зокрема, в особливостях притаманних їм політичних культур. В сучасній політології серед значної кількості трактувань політичної культури одним із найбільш визнаних є такий, що розглядає її як систему історично сформованих, відносно стійких орієнтацій, переконань, уявлень, настанов стосовно політичної системи, її інститутів, учасників політичного процесу, що детермінує політичну діяльність, зразки політичної поведінки [1, с. 690].

Виходячи з подібного розуміння політичної культури, пояснення існування її регіональних особливостей в Україні слід шукати в її історії, яка характеризувалася значними періодами бездержавності та перебування у складі різних держав. Вже з XVII ст. помітними стають дві тенденції у розвитку українського народу. З одного боку, в цей час починає формуватись українська нація, відбувається усвідомлення українцями своєї єдності, спільності долі, прагнення до самовизначення. З іншого – посилюються відмінності в економічному, політичному, культурному житті різних частин України, особливо у зв'язку з її розподілом між різними державами. Наддніпрянська Україна (спочатку у 1654 р. Лівобережна, а з 1794 р. і Правобережна) увійшла до складу Російської імперії. Тому десятки поколінь українців, що проживали на даній території, формувалися разом із росіянами, мали багато спільного з ними у своїй історії, ментальності, культурі, релігії. Їх асиміляція досягала і цілеспрямованою політикою російського царату. Ці українські землі розглядались як невід'ємна частина Російської імперії

без будь-яких прав на їх автономію. Свідченням цього можуть слугувати хоча б факти відвертого переслідування та нищення української мови. Досить згадати сумнозвісний циркуляр царського міністра внутрішніх справ Валуєва від 20 липня 1863 р., в якому категорично зазначалось, що ніякої української мови не було, немає й бути не може.

Що ж стосується українців Галичини, то вони протягом століть належали до Польської та Австро-Угорської держав. Тому їх ментальність формувалася під впливом західноєвропейської культури, звичаїв, традицій.

Формуванню відмінностей між східною та західною частинами України сприяло й існування в них різних конфесій: греко-католицької і католицької церков у Галичині та православної у східних та південних регіонах України. За цих умов уніатська та католицька церкви відігравали значну роль у залученні західних українців до європейських цінностей та ментальності, в той час як православна церква сприяла зближенню українців східної частини з Росією.

Аналізуючи особливості історичного розвитку східних та західних регіонів України та роль в цьому процесі різних культурних впливів, В. Потульницький наводить міркування з цього приводу М. Грушевського, який зазначав, що якби Галичина та Велика Україна не піклувались про зближення, а пішли кожна своїм шляхом, то за 20–30 років вони утворили б дві різні національності на єдиній етнічній основі, подібно до сербів і хорватів [2, с. 140].

Історично обумовлені відмінності між східними та західними українськими землями не змогло подолати і їх возз'єднання у 1939 р. Встановлення в західних областях радянської системи влади, що характеризувалася тотальним контролем над всіма сферами суспільного життя, їх одержавленням, нещадним викоріненням притаманних українцям таких етнопсихологічних рис, як демократизм, прагнення до свободи, індивідуалізм, толерантність, відбувалось складно і значною мірою не сприймалось населенням, яке ще зовсім недавно перебувало в інших соціально-економічних та політичних умовах.

Регіональна диференціація України мала і продовжує мати і виробничо-економічний підтекст. Так склалось, що переважна більшість потужних промислових підприємств розташована на сході та півдні країни, в той час як на заході фактично відсутні заводи-гіганти, а основна маса населення проживає в сільській місцевості та невеликих містах. Тому Лівобережна Україна виявилась значно більш інтегрованою до єдиного народногосподарського комплексу СРСР. Відповідно – і в сучасних умовах цей регіон залишається орієнтованим переважно на Росію.

Аналіз особливостей історичного розвитку України, дозволив С. Хантінгтону дійти висновку, що сили відштовхування розколювали її на частини і притягували їх до цивілізаційних магнітів інших суспільств. Це формувало у них відчуття, що вони – різні народи і належать до різних територій [3, с. 209]. В результаті у ментальності західної України переважають такі риси, як повага до індивідуальної свободи, визнання цінності людської особистості, автономності її розвитку. Натомість у східній Україні домінуючими є колективістські цінності, яскраво виражена орієнтація на державу, яка має розв'язувати всі проблеми [4, с. 36–37].

Регіонально-ментальні відмінності в Україні знаходять свій вияв в політичній поведінці та уподобаннях, зокрема в ході виборчих кампаній. Вже традиційно під час всіх парламентських та президентських виборів, включаючи минулорічні, у східних областях було і залишається значно більше прихильників лівих, зокрема комуністичної, та проросійських політичних партій і політиків, на заході ж стабільно більшою мірою голосують за політичні сили та лідерів, що відносяться до правої частини політичного спектру. В той же час електоральні преференції українських громадян, в першу чергу, східної частини країни досить часто засновуються не на ідеологічному усвідомленні своїх інтересів, а на їх ідентифікації з регіональною спільнотою та «своїм» лідером.

Результати загальнонаціональних виборчих кампаній 1990–2010 рр. дають підстави стверджувати, що існують достатньо чіткі географічні межі електоральної підтримки провідних політичних сил та політичних лідерів. Так, на президентських виборах 2004 р. В. Ющенко здобув перемогу в західних та центральних областях України, за В. Януковича голосував схід і південь. Електоральна поведінка під час виборів до парламенту 2006 р. і позачергових парламентських виборів 2007 р. практично не зазнала змін. Партія регіонів стала лідером перегонів у тих самих областях, що і її лідер у 2004 р. Не вдалося принципово змінити або розширити регіональні межі підтримки виборцями основних учасників президентських перегонів 2010 р. Як і раніше В. Януковичу віддали перевагу АР Крим, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Одеська, Харківська та Херсонська області [5]. Показовим є те, що визначальними чинниками електоральної поведінки, як свідчать соціологічні дослідження, виступають не стільки преференції громадян в економічній чи соціальній сферах, скільки відмінності в оцінках питань зовнішньої політики та історико-культурної проблематики, зокрема ставлення до вибору геополітичного вектору розвитку України, системи її національної безпеки, проблеми мови [6].

Отже, політична культура України, яка виявляється в політичній, зокрема електоральній поведінці громадян, має гетерогенний характер, зумовлений багатовіковою історією становлення української нації, існуванням її регіональних відмінностей. На жаль, в своїй боротьбі за владу політичні гравці нерідко не лише не докладають зусиль до їх подолання, а, навпаки, намагаються «розіграти карту» протиставлення однією частини України іншій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баталов Э.Я. Политическая культура // Общая и прикладная политология: [учеб. пособ.] / [под общ. ред. В.И. Жукова, Б.И. Краснова]. – М.: МГСУ: Союз, 1997.
2. Потульницький В.А. Теорія української політології. Курс лекцій / Потульницький В.А. – К.: Либідь, 1993.
3. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – С. 209.
4. Нагорна Л. Політична культура українського народу: історична ретроспектива і сучасні реалії / Л. Нагорна. – К.: Стилос, 1998. – С. 36–37.
5. Підсумки голосування по регіонах України. Повторне голосування з виборів Президента України 7 лютого 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp2010/WP0011>.
6. Центр Разумкова: Думка громадян України про владу, політиків, ситуацію в країні та вплив економічної кризи (результати опитування 27.02–5.03.2009р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=82.